

İstanbul Gürcü Katolik Kilisesi ve Manastırı

Zaza Tsurtsunia

Gürcistan Patrikhanesi Tamar Mefe Üniversitesi

XVII. yüzyıldan itibaren, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılığı açıklanan batı Gürcistan'da Katolik dini yaymaya çalışan Vatikan misyonerler fevkalade Gürcüce konuşuyor, halka gıda yardımı ve ilaçlar dağıtıyor, Gürcistan'daki Osmanlı askeri idaresi dışına kalan Katolik kiliselerde barınak sağlıyorlardı. Osmanlı Devleti, Ahıska Paşalığı gibi kendi sınırları içerisinde Katoliklere sağlanan hakların Gürcistan prenslikleri için de geçerli saymaktaydı.

Vatikan, Gürcistan Ortodoks patrikhanesinden Gürcüleri Katolikleşme çabalarına engel olunmasını göz önüne bulundurarak Katolik Gürcülere Ermenice ayin yaptırmaya başladı. XVIII. yüzyılda Katolik Gürcülerin dinsel yönetimi Osmanlı tebaası Katolik Ermeni papazların eline geçti. Gürcistan'da XIX. yüzyılın başlangıcında Rus yönetimi kurulunca da etnik olarak Gürcü olan Katoliklere Ermeni soyadları verildi ve Ermenice olarak yazılmaya başlanmıştır.

Meskheti ve Cavakheti başta olmak üzere Gürcistan'ın genelinde kendi Gürcülüğü ve dilini bilen çok sayıda Katolik Osmanlı İmparatorluğu üzerinden Avrupa'ya iltica etmiş bazıları Avrupa'da kalarak bir kısmı Gürcistan'a geri dönüp Gürcüce Katolik ayin yapmaya başlamıştı.

Rus yönetimi ise Gürcü Katoliklerin Gürcüce ayin yapmaya böylece de Gürcüler arasında Avrupa'ya yakın olma isteklerine de karşı çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Ahıska Vilayeti'nde, bugünkü Gürcistan'ın Samtskhe-Cavakheti bölgesinde yaşayan Katolik Gürcüler, 1828 yılında Osmanlı-Rusya savaşı sonucu bölgeye yerleşen Rus Ortodoks din adamlarının mezhep değiştirmeleri için yaptıkları baskı ve zulümlere maruz kalmaları üzerine İstanbul'daki Katolik dindashlarına sığınmışlardı.

Gürcistan'da Gürcü Katoliklerin anadili Gürcücede ayin ve dini töreleri bir milli meselesi olarak gören Gürcü Katolik rahip Petre Harışçiraşvili de Gürcistan'da Rusya'nın idaresi altında kuramadığı bir Gürcü Katolik kilise hayalini Osmanlı Devleti paytahtı İstanbul'da gerçekleştirmişti.

Petre Harışçiraşvili 20 Nisan 1818'de, Ahıskü'da Ahıska'da (bugünkü Gürcistan'ın Samtshe-Cavaheti bölge merkezi olan Akhaltsihe), dünyaya geldi. Ahıska ve sonradan Aleksandropol Ermeni Katolik eğitim kurumlarında eğitim alan P. Harışçiraşvili ve yandaşları Gürcüce ayin yapmaya kalkışınca Ermeni Katoliklerin sert tepkisine karşılaşmışlardır. 1844'de Ermeni Katoliklerin şikayetleri üzerine Rus yönetimi Tiflis ve Gori'den Katolik papazları toplayarak Osmanlı sınırına götürmüş ve sınırdışı etmişlerdir. Ancak kısa süre sonra Vatikan'ın Rusya piskoposu girişimleri sonucu papazlara Gürcistan'a geri dönüş izni çıkmıştır.

Gürcü milliyetçilikle suçlanan rahip Harışçiraşvili'yi Ahıska'daki Katoliklerden uzak tutarak çevredeki köy kiliselerine hizmete gönderilmiştir. P. Harışçiraşvili yine de her Ermenice ayinden sonra cemaate Gürcüce hitap ediyor, onların Ermeni değil Gürcüler olduklarını ve Gürcüce ayin istemelerinde ısrarlı olacaklarını tembih ediyordu.

P. Harışçiraşvili'ye karşı Ermeni Katolik papazların başlattıkları karalama kampanyası ile Gürcistan'daki Rus idarecilerin baskıları üzerine P. Harışçiraşvili ülkesini terk ederek 1857'de İstanbul üzerinden Venedik'e gitti. 2 yıl İtalya'da kalan Peder Petre, Vatikan yetkilileri ile yakın ilişkileri sayesinde Gürcü dilinde birkaç kitap yayınlanma olanakları bulmuştur.

Venedik'ten İstanbul'a dönen Peder Petre'ye İstanbul'un o dönemdeki Katolik piskoposu ve Roma'daki tanıdıkları büyük yardımlarda bulundular. Peder Petre, İstanbul'da Bir Gürcü Katolik cemaati kurmak için 7 Mayıs 1859 tarihinde Papa'dan izin alarak İstanbul Feriköy'de özel bir yer satın aldı. P. Harışçiraşvili o yerde Osmanlı makamlarından aldığı izinle 1861'de bugünkü Kazım Orbay caddesi 29, Şişli Bomonti adresinde bulunan Meryem Ana Gürcü Katolik Kilise ve manastırının temelini atmıştı. Feriköy Gürcü Katolik kilise ve manastırı olarak da bilinen bu mekanda 30 yıla yakın uzun bir süre başrahipliği yapan P. Harışçiraşvili 9 Ekim 1890'da vefat etti. Peder Harışçiraşvili'nin mezarı kilisenin girişindedir.

Gürcü Katolik kilise ve manastırın kuruluş amacı sadece İstanbul'daki küçük bir Gürcü cemaatinin hizmetinde bulunmak değildi. Bu kurumun amacı, Rusya'nın zulmü altında inleyen Gürcü halkına İstanbul'dan seslenerek dinsel, siyasal ve kültürel açıdan uyandırmaktı.

İstanbul'daki Gürcü Katolik cemaatin yurtdışında varlığını sürdürmesini, Rusya'nın Gürcistan'ı ilhakin protesto etmenin canlı bir örneği olarak gösteriliyordu. Manastırın rahipleri Gürcistan halkının kültürel yaşamından uzak kalmamaya çalışıyor, Gürcüce kitap ve dergiler basıyor, Gürcistan'dan gelen kız ve erkek çocuklara manastır okulunda eğitim veriyorlardı. Rahipler, Çarlık zulmünden iltica eden siyasi göçmenlere sığınak verip Avrupa'ya geçmelerine yardımcı oluyor, Çarizm'e karşı savaşıyan devrimcilere maddi olanaklar sağlıyor ve manastırı adeta yurtdışında bir Gürcistan ulusal merkez haline getirmişlerdi.

Ruslar tarafından ortadan kaldırılan Gürcistan Ortodoks patrikhanesi ve kiliseleri göz önüne bulundurulursa, Gürcüce ayin yapan İstanbul Gürcü Katolik kilise ve manastırın varlığı Gürcü halkı için ne derece önemli olduğunu anlaşılmaktadır. Nitekim XIX yüzyılın ikinci yarısı- XX. yüzyılın başlangıcında Gürcü toplumunda İstanbul Gürcü Katolik kilisesi "Yurtdışındaki bir Gürcü adası" "Gürcülerin gururu" "Küçük Gürcistan" adları ile anılıyordu.

Kilise yanında yapılmış olan dört katlı manastır binasında Gürcistan'dan İstanbul'a gelen ve kalacak yeri olmayanlar için bir

misafirhane ve mülteci barınma evi açılmıştır. Manastırda Gürcistan'dan gelen erkek ve kız çocukların eğitim almaları için bir okul da eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Katolik Gürcü manastırdaki okulları hakkında dönemin Gürcistan basınında İstanbul'dan gönderilen röportajlar yer alıyordu. Tiflis'te çıkan *Cvari Vazisa* dergisi 1906'da şunları yazmıştır: “Sultan Adülhamid her yıl, Ramazan'ın on beşinci günü Aya Sofya Camii'ne giderken, bu Gürcü Katolik kilise okulun müzik grubu onu Yıldız Sarayı'nın yakınında karşılamaktadır. Padişah ertesi günü okula kendisini temsilen bir görevliyi yollayarak öğrencilere hediyeler dağıtmaktadır”.

Cvari Vazisa dergisinde 1893 yılında yayımlanan ve İstanbul'dan gelen bir mektubuna dayanarak verdiği haberde şöyle yazılmaktadır: “Sultan Abdülhamid ile görüşmeye giden Feriköy okulunun müzik öğrencilerinin başına talihsiz bir olay gelmiş. Padişahın yaverinin atı ürkmüş ve öğrencilerin üstünden geçmiş. Bu olaya tanık olan sultan çok üzölmüş. Ertesi gün özel bir buyruk yayımlamış ve zarar görmüş olan bütün öğrencilerin eğitim masraflarını devlet üstlenmiş. 13 yaşındaki bir çocuk o gün bacağını kırmış. Çocuk topal kalmış. Sultan sarayındaki hizmetlilerini tembihlemiş ve çocuğu topal olmasına karşın kapı ağaları arasına almış, maaş bağlayıp madalya vermişti.”

Dergide yer alan habere göre, okullar müfettişı İsmail Paşa'nın aracılığıyla Sultan bu okulun faaliyetlerini tanımış. Okulun çalışmasını çok takdir etmiş. Gürcü Katolik okulun müdürü Rahip Andria Tsinamdzğvrişvili'yi 150 altın ile ödüllendirmiş.

Manastırdaki Gürcüce-Fransızca ve Gürcüce-Yunanca eğitim veren kız ve erkek okulları öğrencileri sık sık Türkçe, Gürcüce ve Fransızca akşam temsilleri düzenliyorlardı. Bu temsiller dinsel bayramlarda veya ünlü kişilerin yıldönümü tarihlerinde sergileniyordu.

Feriköy'deki Gürcü Katolik manastırı, rahipler ve rahibeler için iki bölümden oluşuyordu. Kadın manastırının başındaki Ana (Elisabed) Bejanidze, Gürcüce-Fransızca kız okulunu yönetiyordu.

İstanbul'daki Fransa elçiliği Katolik Gürcülere büyük yardımlarda bulunuyordu. Fransa elçiliği manastır okullarının açılması için 300 altın bağışlamıştı.

Başrahip Şalva Vardidze'nin öncülüğünde 1911 yılında manastırda Gürcü kulübü açılmıştı. Her toplantıya en az 150 kadar Gürcü katılıyordu. Katılanlar arasında, İstanbul'un önde gelenleri –Gürcü kökenli paşalar, mebuslar, avukatlar, hekimler, tüccarlar ve öğrenciler de vardı. Toplantılarda Gürcüce konuşup Gürcüce şarkılar söyleniyor, Gürcü yemekleri dağıtılıyordu.

Manastırda Osmanlı Devleti'nde yaşayan Gürcüler için “Deda Ena” (Ana Dili) adlı kitabın özel bir baskısı da yapılmıştı. Kitapta şu ibare yer almaktadır: “*Küçük Gürcüce Alfabe, Osmanlı Gürcüleri için hazırlanmış ve basılmıştır, İstanbul, Gürcü Matbaası, Feriköy, 1914 Yılı*”. Manastır matbaasında 1913-1914 yıllarında “*Tavisupali Sakartvelo*” (Özgür Gürcistan) adlı dergi basılıyordu. Dergi, Gürcü milliyetçileri Mihako Tsereteli, Giorgi Maçabeli, Meliton Kartsivadze, Leo Kereselidze tarafından yayımlanıyordu. Fransa'da faaliyet gösteren *Gürcistan Ulusal Özgürlük Komitesi*'nin İstanbul'daki temsilciliği binası da manastırdaydı.

1914 yılında Almanya'nın himayesi altında Osmanlı ordusunda yer alacak olan Gürcü Lejyonu kurma çalışmaları da bu manastırda yürütülmüştü. 1915-1916 yıllarında Rusya'ya karşı Kafkas cephesinde Osmanlı askerlerin yanında savaşan Gürcü Lejyonu kurmasında yaptığı katkılarından dolayı manastır rahipleri Pio Balidze ve Şalva Vardidze'ye Kraliçe Tamar Şeref Madalyası verilmiştir. Gürcü Lejyonu hakkındaki belgelerle yazışmalar da manastırın arşivinde bulunmaktadır.

Manastır, 1918 yılında Rusya'dan ayrılan Gürcistan'ın bağımsız bir cumhuriyet olmasını büyük bir sevinçle karşılamıştı. Manastırda Gürcistan'ın bağımsızlık bayramları büyük coşku ile kutlanmıştı.

1921 Mart ayında Rusya Bolşevik orduları tarafından devrilen ve Gürcistan'ı terk eden Gürcistan hükümet ve parlamento üyeleri İstanbul Gürcü Katolik manastıra sığınmışlardı. Avrupa'ya giriş için Fransız pasaportlarını bekleyen Gürcüler manastırda üç aydan fazla kalmışlardı.

1920'lerde ciddi maddi sorunlarla karşılaşan manastır rahipleri Sovyet Gürcistan hükümeti'ne başvurarak yardım istemişlerdi. Gürcistan ateist hükümeti ise yardım isteği ile vatana gelen Katolik rahip ve öğrencileri Şio Batmanaşvili, Kosta Saparaşvili, Emanuel Vardidze,

Andria Apriamaşvili Sibirya'ya sürmüştü. İstanbul'da yaşı ilerlemiş Gürcü rahipler kalmış, manastır neredeyse boşalmıştı.

1966 yılında, kilise ve manastıra hizmet eden tek kişi olarak Pavle Akobaşvili kalmıştı. Kilise ve manastırın varlığını sürdürmesi artık tehlike altına girmişti. İstanbul Gürcü Katolikleri, *Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı* kurmaya karar verdiler. Bu vakfın başkanlığına, manastırın erkek okulundan yetişmiş olan işadamı Pavle Zazadze'yi seçtiler. P. Zazadze'nin oğlu Simon Zazadze, 2000'de İstanbul'da *Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı* kurucuları arasında yer almıştır.

Bugünlerde Simon Zazadze'nin oğlu ve Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı Başkanı Paul Zazadze'nin gayretleri ile vakfının kütüphanesindeki kitap ve belgeleri incelemeye açılmıştır. Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı'nın kütüphanesinde on yedi dilde yazılmış binlerce broşür, kitap, dergi ve gazete muhafaza edilmektedir. Vakıf kütüphanesinde korunmakta olan çok değerli belge ve kitapların en eskisi 1523 tarihlidir. Burada ayrıca Gürcü halkın tarihi için çok önemli olan ve Gürcistan'da hiç bilinmeyen eski elyazmaları, fotoğraflar, 1857-1982 arasında yazılmış özel ve resmi mektuplar, çok ilginç arşiv kaynakları bulunmaktadır. Gürcü kültürün bir hazinesi olan Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı'nın kütüphanesi Zazadze ailesi tarafından özenle korunmaktadır.

İstanbul Gürcü Katolik Kilise ve Manastırı Gürcü halkının Gürcistan dışında kurduğu en önemli dini ve kültür merkezlerinden biridir.

İSTANBUL GÜRCÜ KATOLİK KİLİSESİ VE MANASTIRI

III. პეტრე ხარისჭირაშვილი პეტრე მერაბიშვილის მამასთან ერთად

Gürcü katolik kilise manastırı kurucusu Petre
Harisçiraşvili ve rahip Merebaşvili

Gürcü katolik kilise inşaatı

XXIII. პეტრე ტატალაშვილი და შალვა ვარდიძე ქართველ სტუდენტებთან ერთად

Gürcü katolik öğrencilerle rahipler

İstanbul Gürcü katolik kilise
ve manastırı

İSTANBUL GÜRCÜ KATOLİK KİLİSESİ VE MANASTIRI

Kilise içi

Kilise inşaatı içim yardım kampanyası belgesi

Rahip Şalva Vardidze

Tajip Pio balidze